

GRZEGORZ JĘDREJEK
Lublin

PRZYNALEŻNOŚĆ PRZEDSIĘBIORSTWA RODZINNEGO DO MAJĄTKU SPÓŁKI CYWILNEJ LUB MAJĄTKÓW MAŁŻONKÓW

UWAGI WSTĘPNE

Celem opracowania jest porównanie zalet i wad przynależności przedsiębiorstwa rodzinnego do majątku spółki cywilnej lub też do majątków małżonków¹. Pojawia się bowiem pytanie, czy małżonkowie mogą być zainteresowani powstaniem spółki cywilnej zawartej z ich udziałem?²

Praca została podzielona na dwie części. W pierwszej przedstawiono istotę spółki cywilnej i małżeństwa, cechy majątku spółki i majątków małżeńskich, reguły zarządu powyższymi majątkami oraz zasady odpowiedzialności za zobowiązania majątkiem spółki i majątkami małżonków.

---

¹ Przez przedsiębiorstwo rodzinne rozumiem szereg praw podmiotowych tworzących funkcjonalną całość, które służą rodzinie do realizacji celów gospodarczych. Pojęcie to jest zbliżone do używanego przez A. Dyoniaaka terminu „rodzinny zakład produkcyjny” (zob. A. D y o n i a k, *Funkcjonowanie ustawowego ustroju majątkowego małżeńskiego w odniesieniu do rodzinnych zakładów produkcyjnych*, „Ruch Prawniczy Ekonomiczny i Socjologiczny”, 1985, z. 1, s. 72 n. – dalej: RPEiS). W dalszej części pracy oba terminy będą używane zamiennie.

² Co do postaci spółek cywilnych z udziałem małżonków zob. G. J ę d r e j e k, *Spółki cywilne z udziałem małżonków a sytuacja prawna ich wierzycieli osobistych i wierzycieli spółki*, „Roczniki Nauk Prawnych”, 8(1998), s. 65 n. Poza zakresem rozważań pozostał sam problem prawnej dopuszczalności powstania spółki cywilnej między małżonkami. Wydaje się *de lege lata*, iż powstanie takiej spółki jest prawnie dopuszczalne (por. Z. P o l i c z k i e w i c z, *Dopuszczalność spółki cywilnej między małżonkami*, w: *Problemy kodyfikacji prawa cywilnego*, Poznań 1990, s. 528 nn.; A. J ę d r z e j e w s k a, *Spółka osobowa a małżeńska majątkowa wspólność ustawowa*, „Kwartalnik Prawa prywatnego”, 1996, z. 3, s. 511 nn.; G. J ę d r e j e k, *Problem dopuszczalności powstania spółki cywilnej między małżonkami*, „Studia Prawnicze”, 1998, z. 3, s. 93 nn.).

W części drugiej zaprezentowano podstawowe formy prowadzenia działalności gospodarczej przez oboje małżonków. Uznano, iż atrakcyjność formy spółki cywilnej jest uzależniona od wyniku porównania zalet i wad przynależności rodzinnego zakładu produkcyjnego do majątków małżonków lub majątku spółki.

I. CHARAKTERYSTYKA OGÓLNA SPÓŁKI CYWILNEJ I MAŁŻEŃSTWA

1. Istota spółki cywilnej i małżeństwa

Spółka cywilna jest stosunkiem cywilno-prawnym powstałym na podstawie umowy, przez którą wspólnicy zobowiązują się dążyć do osiągnięcia wspólnego celu gospodarczego przez działanie w sposób oznaczony, a w szczególności przez wniesienie wkładów (art. 860 § 1 k.c.)³. Małżeństwo możemy zatem zakwalifikować jako szczególny stosunek prawny, który regulowany jest przede wszystkim przez przepisy k.r.o.⁴

Spółka cywilna, podobnie jak i małżeństwo, nie ma przyznanej osobowości prawnej⁵. Katalog podobieństw pomiędzy spółką cywilną a małżeństwem

---

³ Por. m.in. S. G r z y b o w s k i, [b. tyt.], w: *System prawa cywilnego*, t. III, cz. 2, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1976, s. 801; W. P y z i o ł, [b. tyt.], w: *Prawo spółek*, red. S. Włodyka, Kraków 1996, s. 283.

⁴ Zob. K. P i a s e c k i, [b. tyt.], w: *Kodeks rodzinny i opiekuńczy z komentarzem*, red. J. Pietrzykowski, Warszawa 1993, s. 78.

⁵ Pogląd, iż spółka cywilna nie jest osobą prawną, ma charakter dominujący zarówno w piśmiennictwie (por. m.in. W. C z a c h ó r s k i, *Zobowiązania – zarys wykładu*, Warszawa 1994, s. 383), jak i w orzecznictwie (por. m.in. B. M y s z k a, *Status prawny spółki cywilnej w świetle orzecznictwa Sądu Najwyższego*, „Przegląd Sądowy”, 1994, nr 6, s. 20 n.; M. M o d r z e j e w s k a, *W sprawie podmiotowości prawnej i gospodarczej spółki cywilnej*, „Przegląd Prawa Handlowego”, 1995, nr 6, s. 27 n. – dalej: PPH). Odmienne stanowisko zajmuje A. Klein (*Ewolucja instytucji osobowości prawnej*, w: *Tendencje rozwoju prawa prywatnego*, Wrocław 1983, s. 116). Za przyznaniem podmiotowości prawnej niektórym postaciom spółek cywilnych wypowiedziała się A. Jędrzejewska (zob. *Typy spółki cywilnej*, PPH, 1993, nr 6, s. 10 n.; t a ż, *Istota spółki cywilnej jako podmiotu gospodarczego*, PPH, 1993, nr 5, s. 1 n.; t a ż, *Podmiotowość prawna spółki cywilnej będącej podmiotem gospodarczym*, PPH, 1993, nr 2, s. 2 n.; t a ż, *Przeniesienie członkostwa w spółkach osobowych*, PPH, 1994, nr 3, s. 17 n.; *Zagadnienia konstrukcyjne spółek osobowych – członkostwo*, PPH, 1994, nr 2, s. 11 n. Podobnie przyjmuje się, iż małżeństwo nie jest wyposażone w osobowość prawną (zob. m.in. A. D y o n i a k, *Pojęcie i ważność małżeńskiej umowy majątkowej*, SP, 1983, z. 4, s. 120). Takiej osobowości nie przyznaje się także wspólności łącznej obejmującej majątek dorobkowy małżonków (zob. szerzej: J ę d r z e j e w s k a, *Spółka osobowa*, s. 522 n.).

należy zamknąć na występującej w obu stosunkach prawnych wspólności łącznej obejmującej odpowiednio w spółce cywilnej wspólny majątek wspólników, a w małżeństwie w razie podlegania przez małżonków ustrojowi wspólności ustawowej, czy też umownej, dorobek małżonków wchodzący w skład majątku wspólnego.

Na tym jednak podobieństwo pomiędzy spółką cywilną a małżeństwem się kończy. Przede wszystkim różny jest cel spółki i małżeństwa. Celem spółki cywilnej jest cel gospodarczy, rozumiany jako cel zarobkowy lub inny cel gospodarczy⁶. Spółka cywilna jest zatem „prawno-organizacyjną formą współdziałania gospodarczego osób”⁷. Małżeństwo jest natomiast stosunkiem prawnym o charakterze osobistym, w którym elementy majątkowe odgrywają znaczenie drugorzędne. W odniesieniu do małżeństwa nie mówi się zresztą o jego celach, ale o funkcjach⁸.

Do najważniejszych funkcji małżeństwa zalicza się: funkcję prokreacyjną, wychowawczą, pomoc materialną tym członkom rodziny, którzy jej potrzebują, itd.⁹ Tylko jedną z funkcji małżeństwa, sytuowaną na dalszym miejscu, jest funkcja gospodarcza¹⁰.

Nie ulega jednak wątpliwości, iż prawidłowe funkcjonowanie małżeństwa nie jest możliwe bez realizacji celów gospodarczych przez oboje małżonków, lub przez jedno z nich. Cele te umożliwiają realizację innych podstawowych funkcji małżeństwa. Małżonkowie mogą realizować cele gospodarcze m.in. przez prowadzenie zakładu rodzinnego w formie spółki cywilnej¹¹.

2. Majątek spółki i majątki małżonków

W spółce cywilnej wspólny majątek wspólników objęty jest od chwili powstania tzw. wspólnością łączną¹². Znacznie bardziej skomplikowana jest regulacja stosunków majątkowych między małżonkami. Można bowiem wyróżnić w tych stosunkach aż trzy ustroje majątkowe: dominujący ustrój wspólności ustawowej, ustrój wspólności umownej oraz ustrój rozdzielności

⁶ Zob. A. S z a j k o w s k i, *Prawo spółek handlowych*, Warszawa 1995, s. 87.

⁷ Zob. K. K r u c z a l a k, *Prawo handlowe – zarys wykładu*, Warszawa 1996, s. 102.

⁸ Por. m.in. J. W i n i a r z, *Prawo rodzinne*, Warszawa 1994, s. 17.

⁹ Tamże.

¹⁰ Tamże.

¹¹ Co do różnych form prowadzenia działalności gospodarczej, zob. M. Z d y b, *Publiczne prawo gospodarcze*, Lublin 1995, s. 338 n.

¹² Por. m.in. C z a c h ó r s k i, dz. cyt., s. 382; G r z y b o w s k i, dz. cyt., s. 812 n.

majątkowej powstały w wyniku umownego wyłączenia wspólności, zniesienia jej przez sąd, czy też ubezwłasnowolnienia jednego z małżonków¹³.

Dalsze rozważania będą prowadzone z reguły przy założeniu, iż między małżonkami obowiązuje ustroj wspólności ustawowej. Uwagi odnoszące się do tego ustroju będą w większości trafne i dla ustrojów wspólności umownej, a ustroj rozdzielności majątkowej nie nastrecza większych trudności.

Ustroj ustawowy, którym jest ustroj wspólności dorobku, pozostaje ustrojem dominującym ze względu na nieliczną praktykę zawierania małżeńskich umów majątkowych, które zgodnie z art. 47 § 1 k. r. o. mogą wspólność ustawową rozszerzyć, wyłączyć lub też ograniczyć¹⁴. Nie bez znaczenia jest również fakt, iż ustroj wspólności ustawowej jest preferowany przez ustawodawcę jako gwarantujący realizację podstawowych zasad prawa rodzinnego, jak również umacniający rodzinę poprzez zapewnienie jej ustabilizowanej bazy materialnej¹⁵.

Wspólność ustawowa powstaje *ex lege* z chwilą zawarcia małżeństwa, chyba że małżonkowie zawarli wcześniej umowę majątkową wprowadzającą ustroj umowny¹⁶.

Zgodnie z art. 31 k. r. o. wspólność ustawowa obejmuje dorobek małżonków. Ustawodawca nie podaje wyczerpującego katalogu przedmiotów majątkowych, wchodzących w skład majątku wspólnego. Przykładowo wskazuje jedynie na dwa podstawowe składniki dorobku: pobrane wynagrodzenie za pracę oraz za inne usługi świadczone osobiście przez jednego z małżonków, jak również dochody z majątku wspólnego i majątku odrębnego każdego z małżonków (art. 32 k. r. o.). Przedmioty majątkowe nie stanowiące dorobku wchodzą w skład majątków odrębnych małżonków. A zatem w wypadku ustawowego ustroju majątkowego istnieją między małżonkami trzy masy majątkowe: majątek wspólny, majątek odrębny męża i majątek odrębny żony¹⁷.

Jak już zaznaczono, zarówno majątek spółki jak i majątek dorobkowy małżonków objęte są wspólnością łączną. Warto zwrócić uwagę, iż w okresie międzywojennym wspólność majątkową małżonków określano jako spółkę

---

¹³ Por. m.in. J. P i e t r z y k o w s k i, [b. tyt.], w: *Kodeks rodzinny i opiekuńczy*, Warszawa 1993, s. 171.

¹⁴ Por. m.in. A. D y o n i a k, *Przynależność do majątków małżonków udziału w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością i akcji*, „RPEiS”, 1991, z. 3, s. 28.

¹⁵ Zob. P i e t r z y k o w s k i, dz. cyt., s. 171.

¹⁶ W i n i a r z, *Prawo*, s. 103.

¹⁷ Tamże, s. 103.

cywilną¹⁸. Wspólność łączna nie jest samodzielnym stosunkiem prawnym, zawsze jest ona oparta na stosunku podstawowym, którym jest stosunek o charakterze osobistym¹⁹. Wspólność łączna zgodnie z art. 196 k. c. jest regulowana przez przepisy dotyczące stosunków prawnych, z których wynika. A zatem wspólność łączna majątku spółki została uregulowana przez przepisy k. c. (art. 860 nn.), a wspólność majątku wspólnego małżonków przez przepisy k. r. o. (art. 31 nn.).

Pomimo tego, iż przepisy k. c. oraz k. r. o. nie zawierają ogólnej regulacji wspólności łącznej, można jednak podać cechy wspólne dla wszystkich postaci wspólności łącznej²⁰. I tak wspólność łączna ma charakter stabilny w przeciwieństwie do wspólności ułamkowej²¹. Ta cecha wspólności łącznej jest jednak zrozumiała z uwagi na pełnienie przez wspólność łączną roli „służebnej” wobec stosunku podstawowego o charakterze osobistym²². Ta rola „służebna” jest bardziej widoczna w wypadku spółki cywilnej, trudno bowiem wyobrazić sobie spółkę funkcjonującą bez majątku wspólnego²³. Natomiast w małżeństwie może obowiązywać ustrój rozdzielności majątkowej, jakkolwiek ustrojem preferowanym jest ustrój wspólności dorobku.

Wspólność łączna ma charakter „bezudziałowy”. Dlatego też obowiązuje zarówno współników spółki cywilnej, jak i małżonków zakaz rozporządzania „udziałem” we wspólnym majątku i w poszczególnych składnikach tego majątku (por. art. 863 § 1 k. c. i art. 35 k. r. o.)²⁴.

Ostatnią cechą odnoszącą się do wszystkich postaci wspólności łącznej jest przekształcenie się jej we wspólność ułamkową po ustaniu stosunku podstawowego (por. art. 875 k. c. oraz art. 54 k. r. o.).

---

¹⁸ Por. H. K o n i c, *Prawo majątkowe małżeńskie*, Warszawa 1933, s. 124 n.

¹⁹ Zob. A. W ą s i e w i c z, *Powstanie, istota i zniesienie współwłasności ułamkowej*, Poznań 1965, s. 206; I g n a t o w i c z, *Prawo rzeczowe*, Warszawa 1994, s. 120.

²⁰ Por. m.in. J ę d r z e j e w s k a, *Spółka osobowa*, s. 519 n.

²¹ Por. m.in. E. G n i e w e k, *Prawo rzeczowe*, Poznań–Kluczbork 1996, s. 176 n.

²² Zob. I g n a t o w i c z, dz. cyt., s. 122 nn.

²³ Por. G r z y b o w s k i, dz. cyt., s. 812 nn.

²⁴ I g n a t o w i c z, dz. cyt., s. 124.

3. Zarząd majątkiem spółki i majątkiem dorobkowym małżonków

Przez zarząd majątkiem wspólnym należy rozumieć całokształt dotyczących tego majątku działań faktycznych i czynności prawnych²⁵. Ustawodawca nie mówi w odniesieniu do spółki cywilnej o zarządzie majątkiem spółki, posługuje się takimi terminami, jak prowadzenie spraw spółki (czyli dokonywanie działań faktycznych) oraz reprezentowanie spółki (czyli dokonywanie czynności prawnych)²⁶.

Reguły ustawowe, które dotyczą zarządu majątkiem spółki i majątkiem dorobkowym małżonków są do siebie zbliżone. I tak każdy ze wspólników, czy też każdy z małżonków może dokonywać samodzielnie czynności faktycznych i prawnych, które nie przekraczają zakresu zwykłego zarządu (zob. w odniesieniu do spółki cywilnej art. 865 § 1 k. c. oraz art. 866 k. c., a w odniesieniu do majątku wspólnego małżonków art. 36 § 1 k. r. o.). Natomiast do dokonania czynności prawnych, które przekraczają zakres zwykłego zarządu potrzebna jest w wypadku spółki zgoda wszystkich wspólników (wniosek *a contrario* z art. 865 § 2 k. c.), a w wypadku majątku wspólnego małżonków zgoda małżonka nie uczestniczącego w danej czynności prawnej (art. 36 § 2 k. r. o.)²⁷.

Kodeks cywilny zna jeszcze jeden rodzaj czynności prawnych, który nie występuje w k. r. o. Chodzi tutaj o czynności nagłe, których zaniechanie mogłoby narazić spółkę na niepowetowane straty (art. 865 § 3 k. c.)²⁸. Zgodnie ze wskazanym przepisem, czynności takich mogą dokonywać wszyscy wspólnicy bez podejmowania uchwały.

Podstawowa różnica pomiędzy zarządem majątkiem spółki a zarządem majątkiem dorobkowym małżonków sprowadza się do tego, iż przepisy k.c. mają charakter norm względnie obowiązujących w przeciwieństwie do przepisów k. r. o.²⁹ A zatem spółka cywilna daje możliwości bardziej elastycznego uregulowania stosunków majątkowych niż małżeństwo³⁰.

²⁵ Por. P i e t r z y k o w s k i, dz. cyt., s. 223.

²⁶ Zob. m.in. P y z i o ł, dz. cyt., s. 299 n.

²⁷ Zob. P i e t r z y k o w s k i, dz. cyt., s. 223 n.

²⁸ Zob. P y z i o ł, dz. cyt., s. 301.

²⁹ Tamże, s. 299 n.

³⁰ W umowie spółki można np. określić, jakie czynności przekraczają zakres zwykłego zarządu majątkiem wspólnym.

4. Odpowiedzialność za zobowiązania majątkiem spółki cywilnej jak i majątkami małżonków

Zgodnie z wyrażoną w art. 864 k. c., normą bezwzględnie obowiązującą, za zobowiązania spółki wspólnicy odpowiedzialni są solidarnie³¹. Oznacza to, iż wierzyciele mogą żądać zaspokojenia z majątku zarówno spółki jak i z majątków osobistych wspólników, w tym i z majątków objętych małżeńskim ustrojem majątkowym³².

Doktryna podkreśla przy tym, iż wierzyciel nie ma obowiązku najpierw sięgnąć do majątku spółki, tylko od jego woli zależy, z jakiego majątku będzie chciał zaspokoić swoje roszczenie³³. Zgodnie z regułami k. r. o. małżonek odpowiada zawsze za swoje zobowiązania majątkiem odrębnym³⁴. Odpowiedzialność majątkiem wspólnym jest natomiast ograniczona. Jeżeli wierzytelność powstała przed powstaniem wspólności, albo jeżeli dotyczy majątku odrębnego, możliwości zaspokojenia się z majątku wspólnego obejmują jedynie niektóre składniki tego majątku (art. 47 k. r. o.)³⁵.

II. SKUTKI PRAWNE PRZYNALEŻNOŚCI RODZINNEGO ZAKŁADU PRODUKCYJNEGO DO MAJĄTKU SPÓŁKI I MAJĄTKÓW MAŁŻONKÓW

1. Formy prowadzenia działalności gospodarczej przez małżonków

Małżonkowie, którzy chcą razem prowadzić działalność gospodarczą, mają dwie zasadnicze drogi wyboru. Przede wszystkim mogą taką działalność prowadzić jako osoby. W takim wypadku rodzinny zakład produkcyjny będzie wchodził albo w skład majątku wspólnego, albo w skład majątków odrębnych, albo też częściowo w skład majątku wspólnego i majątków odrębnych.

Małżonkowie mogą także wybrać jedną z prawno-organizacyjnych form prowadzenia działalności gospodarczej, spośród których na pierwszym miejscu należy postawić spółkę cywilną³⁶. Spółka taka podlega wpisowi do ewiden-

³¹ Por. m.in. P y z i o ł, dz. cyt., s. 283.

³² Por. G r z y b o w s k i, dz. cyt., s. 814 n.

³³ Zob. J. M o j a k, [b. tyt.], w: *Zarys prawa spółek*, red. R. Skubisz, Lublin 1994, s. 49.

³⁴ Por. m.in. J. I g n a t o w i c z, *Prawo rodzinne – zarys wykładu*, Warszawa 1996, s. 109 n.

³⁵ Tamże.

³⁶ Co do gospodarczego wykorzystania formy spółki cywilnej, zob. m.in. K r u c z a-

cji działalności gospodarczej prowadzonej przez właściwy urząd gminy³⁷. Należy przy tym podkreślić, iż wpis taki jest czynnością materialną – techniczną³⁸, z którą nie wiążą się takie skutki, jak z wpisem do rejestru sądowego³⁹.

Rodzinne zakłady produkcyjne, mogą wchodzić w skład majątków małżonków i podlegać regułom zawartym w k. r. o., lub też wchodzić w skład majątku spółki i podlegać przepisom k. c. Należy przy tym zauważyć, iż przed rokiem 1989 rozumiano przez rodzinne zakłady produkcyjne przede wszystkim gospodarstwa rolne oraz zakłady rzemieślnicze oparte na pracy własnej właściciela lub jego rodziny⁴⁰. Obecnie takie zawężające rozumienie rodzinnych zakładów produkcyjnych jest nie do przyjęcia.

Rozważania w dalszej części pracy będą prowadzone przy założeniu, iż małżonkowie podlegają ustrojowi wspólności ustawowej. Należy jednak zaznaczyć, iż poczynione uwagi odniosą się także i do pozostałych małżeńskich ustrojów majątkowych, tj. do umownego i przymusowego.

Ustrój wspólności dorobku spotkał się m.in. z krytyką S. Sołtysińskiego, który postawił zarzut niedostosowania ustroju ustawowego do potrzeb gospodarki rynkowej⁴¹. A. Dyoniak z kolei zwrócił uwagę na trzy podstawowe wady ustroju dorobku: 1. trudności w kwalifikowaniu nabywanych praw do majątków małżonków, 2. niejasne reguły zarządzeniem majątkiem wspólnym, 3. budzące pewne wątpliwości zasady odpowiedzialności małżonków za długi⁴².

W ustroju wspólności ustawowej małżonkowie mogą prowadzić działalność gospodarczą opartą na majątku wspólnym i na majątkach odrębnych. Jeżeli małżonkowie chcą prowadzić swoją działalność opartą na swoich majątkach odrębnych, to przedsiębiorstwo rodzinne może zostać objęte wspólnością w częściach ułamkowych lub też małżonkowie mogą wnieść do spółki cywilnej wkłady pochodzące z majątków odrębnych. Podobnie rodzinny zakład produk-

---

l a k, dz. cyt., s. 131 n.; P y z i o ł, dz. cyt., s. 289 n.

³⁷ Zob. m.in. M o j a k, dz. cyt., s. 41.

³⁸ Por. S. B i e r n a t, *Podejmowanie i prowadzenie działalności gospodarczej – działalność gospodarcza de lege lata i de lege ferenda*, PPH, 1994, nr 9, s. 11 n.

³⁹ Por. K r u c z a ł a k, dz. cyt., s. 91 n.

⁴⁰ Zob. A. D y o n i a k, *Funkcjonowanie*, s. 72 n.

⁴¹ [B. tyt.], w: t e n ż e, A. S z a j k o w s k i, J. S z w a j a, *Komentarz KH*, t. I, Warszawa 1994, s. 524.

⁴² Zob. D y o n i a k, *Funkcjonowanie*, s. 70.

cyjny może wejść do majątku wspólnego małżonków lub też małżonkowie mogą wnieść do spółki wkłady pochodzące z majątku wspólnego.

2. Wady i zalety przynależności zakładu rodzinnego do majątku spółki lub do majątków małżonków

2.1. *Kwalifikowanie do majątków małżonków zakładów rodzinnych oraz praw majątkowych nabytych w związku z funkcjonowaniem zakładu*

O ile w wypadku zakładu objętego majątkiem spółki nie mamy wątpliwości, iż zakład w ogóle nie wchodzi w skład majątków małżonków, o tyle w wypadku zakładu objętego wspólnością łączną majątku dorobkowego musimy najczęściej opierać się na domniemaniu faktycznym, iż prawa majątkowe nabyte w czasie trwania małżeństwa stanowią dorobek małżonków⁴³. Domniemanie to może jednak zostać obalone w postępowaniu sądowym w zakresie ustalenia składników majątku wspólnego małżonków⁴⁴.

Duże komplikacje mogą także powstać w wypadku należenia zakładu do majątków odrębnych małżonków. Pojawia się wówczas problem co do określenia wielkości udziałów we wspólności ułamkowej, którą zostało objęte przedsiębiorstwo rodzinne. Powstaną także duże trudności w kwalifikowaniu do majątków małżonków zysku i innych korzyści uzyskiwanych w związku z funkcjonowaniem zakładu.

W wypadku spółki cywilnej, do której małżonkowie wnieśli wkłady z majątku wspólnego, pojawiają się w piśmiennictwie wątpliwości co do przynależności do majątków małżonków praw korporacyjno-obligacyjnych otrzymanych w zamian za wniesienie wkładu. Wydaje się, iż najbardziej prawidłowe stanowisko polega na zakwalifikowaniu do majątku odrębnego uprawnień korporacyjnych jak i tzw. ogólnych praw obligacyjnych, jak np. ogólnego prawa do zysku, natomiast do majątku wspólnego powinny wejść wymagalne już wierzytelności, uzyskane w związku z funkcjonowaniem zakładu⁴⁵.

---

⁴³ Por. m.in. A. Zieliński, *Składniki majątku wspólnego małżonków w reżimie wspólności ustawowej*, „Nowe Prawo”, 1990, nr 10-12, s. 119 n.

⁴⁴ Tamże.

⁴⁵ Co do uzasadnienia takiego stanowiska zob. Jędrzejek, *Problem*, s. 97 n.; t e n ż e, *Przynależność praw spółkowych w spółkach osobowych do majątków małżonków*, „Prawo Spółek”, 1999, nr 11, s. 28 n.

2.2. Zarząd rodzinnym zakładem produkcyjnym

Policzkiewicz upatruje jednej z głównych zalet spółki cywilnej między małżonkami w tym, iż „spółka taka rządzi się swoistymi zasadami, jeżeli chodzi o sprawowanie zarządu jej majątkiem i reprezentację wobec osób trzecich”⁴⁶. Jeśli autorka miała na uwadze przepisy k. c., które regulują zarząd majątkiem spółki, to trudno podzielić jej stanowisko. Bowiem ustawowe zasady zarządu majątkiem spółki i wspólnym majątkiem małżonków są do siebie bardzo zbliżone.

Różnica polega na tym, iż przepisy k. c., dotyczące zarządu majątkiem spółki, mają charakter norm względnie obowiązujących, a przepisy k. r. o., regulujące zarząd majątkiem dorobkowym małżonków, norm bezwzględnie obowiązujących. A zatem, jeżeli zakład wchodzi w skład majątku wspólnego małżonków, to poważnym mankamentem będą przepisy k. r. o. regulujące sprawowanie zarządu nad małżeńskim majątkiem wspólnym. W szczególności wiele problemów sprawia art. 36 § 2 zd. 2 k. r. o., zgodnie z którym „do dokonania czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu potrzebna jest zgoda drugiego małżonka wyrażona w formie wymaganej dla danej czynności prawnej”.

W spółce cywilnej małżonkowie mogą natomiast uregulować umownie zarząd majątkiem wspólnym. W szczególności można określić czynności, które przekraczają zakres zwykłego zarządu, przyznać prawo do prowadzenia spraw spółki i jej reprezentacji jednemu tylko z małżonków. Szczególne niedogodności w sprawowaniu zarządu zakładem rodzinnym powstaną w wypadku przynależności takiego zakładu do majątków odrębnych małżonków. Wspólność ułamkowa ma ze swojej natury charakter nietrwały, dlatego też ustawodawcy zależy na likwidacji tej wspólności, czego wyrazem jest przepis art. 210 k. c., zgodnie z którym „każdy ze współwłaścicieli może żądać zniesienia współwłasności przez sąd”. Ustawodawca przewidując, iż współwłaściciele (współuprawnieni) w częściach ułamkowych, z reguły nie będą dążyli do osiągnięcia wspólnego celu gospodarczego, tak jak ma to miejsce w wypadku spółki cywilnej, zezwolił wszystkim współuprawnionym na rozporządzenie swoimi udziałami (art. 198 k. c.).

---

⁴⁶ Dz. cyt., s. 527.

2.3. Odpowiedzialność za zobowiązania

W wypadku wejścia zakładu w skład majątku wspólnego małżonków – wierzyciele mogą zaspokoić się ze wszystkich trzech majątków – majątku wspólnego, majątku odrębnego męża i majątku odrębnego żony. Jeżeli natomiast zakład wchodzi w skład majątków odrębnych małżonków, to wierzyciele przedsiębiorstwa mogą zaspokoić się z majątków odrębnych małżonków i z niektórych składników majątku wspólnego (por. art. 41 k. r. o.).

W razie objęcia zakładu rodzinnego majątkiem spółki wierzyciele osobiści małżonków – współników nie mogą zgodnie z art. 863 § 3 k. c., uzyskać zaspokojenia z udziałów małżonków we wspólnym majątku spółki jak i z udziałów w poszczególnych składnikach tego majątku. Natomiast wierzyciele spółki mogą uzyskać zaspokojenie z majątku spółki i z majątków osobistych współników. Reasumując należy stwierdzić, iż realne możliwości zaspokojenia roszczeń będą zależały od kondycji ekonomicznej spółki⁴⁷. W samym momencie powstania spółki możliwości zrealizowania roszczeń przez wierzycieli osobistych małżonków–wspólników, będą zależały od charakteru wierzytelności oraz od pochodzenia i rodzaju wkładu wniesionego do spółki⁴⁸. I tak można przykładowo stwierdzić, iż w razie wniesienia wkładu polegającego na świadczeniu usług, pozycja wierzyciela osobistego ulegnie poprawie, gdyż będzie on mógł się zaspokoić z majątków małżeńskich, z których nie zostały wniesione żadne środki majątkowe a ponadto po wypowiedzeniu udziału małżonka–wspólnika, z praw przysługujących jemu w razie wystąpienia ze spółki lub jej rozwiązania.

PODSUMOWANIE

Niewątpliwą zaletą prowadzenia przez małżonków działalności gospodarczej w formie spółki cywilnej jest wyeliminowanie wątpliwości dotyczących

---

⁴⁷ Co do szczegółowych rozważań dotyczących wpływu powstania spółki cywilnej z udziałem małżonków na sytuację prawną wierzycieli osobistych małżonków i wierzycieli spółki, zob. J ę d r e j e k, *Spółki cywilne*, s. 69 nn.

⁴⁸ Spółka z udziałem małżonków może zostać potraktowana jako czynność prawna dokonana z pokrzywdzeniem wierzycieli osobistych małżonków (por. G. J ę d r e j e k, *Czynności prawne dokonane przez małżonków – współników spółek osobowych z pokrzywdzeniem ich wierzycieli osobistych*, „Prawo Spółek” (w druku).

przynależności zakładu rodzinnego do majątków małżonków. Spółka stwarza ponadto możliwości elastycznego uregulowania zarządu zakładem rodzinnym.

Wpływ powstania spółki z udziałem małżonków na możliwości zaspokojenia roszczeń przez ich wierzycieli osobistych będzie zależał od kondycji finansowej spółki.

Reasumując należy stwierdzić, iż spółka cywilna jest korzystną formą prowadzenia działalności gospodarczej przez oboje małżonków.

ATTACHMENT OF THE FAMILY ENTERPRISE TO THE PROPERTY OF A NON-COMMERCIAL PARTNERSHIP OR TO THE SPOUSES' PROPERTY

S u m m a r y

The aim of the article is to make a comparison of the advantages and disadvantages of the fact of attachment of the family enterprise to the property of a non-commercial partnership or to the spouses' property. The work is divided into two parts. In Part One the essence of the non-commercial partnership and of marriage is presented, the features of the property of the non-commercial partnership and of marital property, the rules of managing these properties and the rules of responsibility for obligations with the property of the company and with the properties of the spouses. In Part Two the basic forms are presented of conducting business activity by both the spouses.

An advantage of conducting business activity by the spouses in the form of non-commercial partnership is certainly the eliminating all doubts concerning the belonging of the family business to the spouses' property. The company also makes it possible to flexibly regulate the management of the family business. The effect of establishing a company including the spouses on the possibilities to satisfy the claims made by their personal creditors will depend on the financial shape of the company.

Summing up, it should be said that the non-commercial partnership is an advantageous form of conducting business activity by both the spouses.

Translated by Tadeusz Karłowicz